

GAŠPER TONIN – TANJA FAJFAR – MOJCA ŽAGAR KARER

VKLJUČUJOČA TERMINOLOGIJA: PRIMER MEDICINSKE TERMINOLOGIJE

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.31.2.01](https://doi.org/10.3986/JZ.31.2.01)

V prispevku obravnavamo vključujočo terminologijo, ki je osnovana na prepoznavanju različnosti, spoštovanju posameznika in načelih enakosti, njen namen pa je preprečiti stereotipizacijo in diskriminacijo ranljivih in marginaliziranih skupin. Opredeliti poskušamo različne načine rabe vključujoče terminologije, podrobneje pa se osredotočamo na mehanizme, prek katerih se vključujoča terminologija uveljavlja na področju medicine. Poleg tega predstavljamo tudi mogoče vzroke in razloge za pobude za terminološke intervencije s tega področja, podprte z argumentom vključujoče terminologije.

Ključne besede: medicinska terminologija, vključujoča terminologija, osebo poudarjajoča terminologija, bolnika poudarjajoča terminologija, terminološka intervencija

Inclusive Terminology: the Case of Medical Terminology

This article discusses inclusive terminology, which is based on recognizing diversity, respecting individuals, and following the principles of equality, and aims to prevent stereotyping and discrimination against vulnerable and marginalized groups. The article defines various ways of using inclusive terminology and focuses on the mechanisms by which inclusive terminology is becoming established in medicine. In addition, it presents possible causes and reasons for terminological intervention initiatives in this field that are supported by the argument of inclusive terminology.

Keywords: medical terminology, inclusive terminology, person-first terminology, patient-first terminology, terminological intervention

1 Uvod

Cilj vključujočega jezika in vključujoče terminologije, ki se pri nas vse intenzivneje uveljavlja na različnih področjih, je zmanjševati pristranskost, spodbujati pra-

Gašper Tonin ■ Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta ■ toningasper@gmail.com ■
 <https://orcid.org/0000-0001-8268-1695>

Tanja Fajfar ■ ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana ■
tanja.fajfar@zrc-sazu.si ■ <https://orcid.org/0000-0001-9410-7076>

Mojca Žagar Karer ■ ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana ■
mojca.zagar@zrc-sazu.si ■ <https://orcid.org/0000-0001-5302-1663>

Prispevek je nastal v okviru programov P6-0038 in P5-0217, ki ju financira ARIS. Temelji na raziskovalnih podatkih iz že obstoječih in javno dostopnih virov, ki so navedeni v razdelkih Viri in Literatura.

vičnost in zagotavljati, da so vsi posamezniki, ne glede na svoje značilnosti, npr. spol, družbeni položaj, zdravstveno stanje ali identiteto, obravnavani nediskriminatorno. V terminološki vedi se o vključujoči terminologiji pogosto razpravlja v povezavi s terminološkimi intervencijami, ki predvidevajo zamenjavo terminov, da bodo odražali sodobne družbene vrednote. Ena od strok, kjer je vključujoči jezik pomemben, je tudi medicina, saj se strokovnjaki s tega področja vsakodnevno srečujejo s posamezniki iz ranljivih in marginaliziranih skupin. V prispevku ob primerih s področja medicine predlagamo termine in opredelitve za različne možnosti vključujoče terminologije. Poleg tega predstavljamo razloge in vzroke za terminološke intervencije s tega področja.

2 VKLJUČUJOČI JEZIK

Želja po odpravi izključevanja različnih identitetnih skupin na podlagi jezikovne rabe je v 80. letih 20. stoletja pripeljala do pojma *politične korektnosti*. Označeval je zavzemanje za načela, ki so se uveljavila v 60. in 70. letih 20. stoletja v ZDA in izhajajo iz zavedanja, da je zahodni svet nadvladan skozi lik belopoltega heteroseksualnega moškega (Kern 2015: 145). V enciklopediji *Britannica* (2025) je *politična korektnost* definirana kot termin, ki označuje jezik, ki naj bi zagotavljal najmanjšo mero žaljivosti, zlasti ko opisuje skupine, ki so prepoznavne po zunanjih značilnostih, npr. rasi, spolu, kulturi ali spolni usmerjenosti.

V slovenskem prostoru so se prizadevanja za politično korektnost v jeziku pojavila v 90. letih 20. stoletja na področju jezikovne enakopravnosti moških in žensk. Sprva je bil aktualen termin *neseksistična raba jezika*,¹ nato *spolno občutljiva raba jezika*, danes pa se najpogosteje uporablja poimenovanje *spolno vključujoča raba jezika*. Osnovna zagata pri prizadevanjih za jezikovno enakopravnost moških in žensk je bila, ali v pravna besedila vključiti ženske oblike. Rezultat je bila standardna klasifikacija poklicev v obojespolni redakciji, ki je bila objavljena v Uradnem listu Republike Slovenije 22. maja 1997 (Stabej 1997: 68). Že leto prej so izšle prve smernice za spolno vključujočo rabo jezika I. Ž. Žagarja in M. Milharčič Hladnik (1996) z naslovom *Nekaj izhodiščnih prizadevanj za odpravo seksistične rabe jezika*. Sledilo je še več smernic,² ki so med strategijami za vključujoči jezik navajale zlasti rabo ženskih slovničnih oblik in rabo spolno nevtralnih oblik, v zadnjih letih pa je vanje vključena tudi raba podčrtaja (Kern – Vičar 2019; Kern – Vičar 2024).

V slovenski jezikoslovni literaturi je kar nekaj prispevkov, ki obravnavajo *politično korektnost* (npr. Gorjanc 2004; Kern 2015; Ledinek 2019; Atelšek idr. 2024). Čeprav se termin še vedno uporablja, se vse pogosteje sooča z očitki, da gre

¹ Urad za žensko politiko Vlade Republike Slovenije je leta 1995 izdal brošuro *Neseksistična raba jezika*.

² Za natančnejši pregled smernic gl. Dobrovoljc – Stabej 2019: 374–377.

pri politično korektnem jeziku za poskuse nadzorovanja rabe jezika in s tem tudi obnašanja (Johnson 2012), kar bi lahko pripisali njegovemu izvoru. V zgodnjem 20. stoletju so ga marksisti namreč uporabljali za krepitev skladnosti s prednostnimi ideološkimi postavkami (Prevel Katsanis 1994: 6). Za označevanje pojma so se zato uveljavila tudi druga poimenovanja.

Trojar in Žagar Karer (2013) uporabljata poimenovanje *družbena občutljivost*, pri čemer ju zanima praksa uslovarjanja ženskih poimenovanj v slovenskih terminoloških slovarjih. To poimenovanje uporablja tudi Michelizza (2021), ki v kontekstu splošnih slovarjev analizira tipične kolokacije, ki so bile zaradi stereotipnosti ali nekorektnosti iz *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, tretja izdaja (eSSKJ), izločene. Ob poimenovanju *družbena občutljivost* v prispevku sicer uporablja tudi poimenovanje *politična korektnost*.

Dokaj pogosto je tudi poimenovanje *družbeno občutljiva raba jezika* (Dobrovoljc – Stabej 2019; Šauperl idr. 2018). Znotraj te rabe jezika velja izpostaviti *spolno občutljivo rabo jezika* ali krajše *spolno občutljivi jezik*. Kern in Vičar (2024) prednost pred tem poimenovanjem dajeta poimenovanju *spolno vključujoča raba jezika* oz. krajši različici *spolno vključujoči jezik*. Odločitev utemeljujejo na podlagi pomena pridevnika *občutljiv*, ki nakazuje na čustvovanje oz. čustva, bistvo prizadevanj za ta jezik pa je večja vključenost oseb vseh spolov. Menimo, da sestavina *občutljiv* za označevanje obravnavanega pojma, vezanega na spolno rabo jezika, kot tudi nadrednega pojma, vezanega na rabo jezika nasploh, sicer ni neustrezna (gre za pomen ‘zmožnosti občutiti oz. zaznati kaj’), se pa z avtorjema strinjamo, da je sestavina *vključujoč* primernejša, saj ustrezno poudarja lastnost tega pojma – prizadevanje, da nobena oseba oz. skupina oseb, ki odstopa od večine, ne bi bila izključena. Poleg tega je s pridevnikom *vključujoč* poudarjen aktivni pristop k sprejemanju ne glede na različne značilnosti posameznih oseb ali skupin oseb – poimenovanje *občutljiva raba jezika* pa po drugi strani pri jezikovnih uporabnikih lahko ustvarja vtis, da tovrstna raba jezika zahteva pretirano previdnost, kar lahko sproži odpor. V prispevku zato uporabljamo termin *vključujoči jezik*, za katerega je značilna tudi *vključujoča terminologija*.

3 VKLJUČUJOČA TERMINOLOGIJA

Vključujoča terminologija je terminološki pristop, ki pri oblikovanju ali izbiri terminov poudarja obzirno in enakopravno obravnavo zapostavljenih družbenih skupin. *Vključujoča terminologija* (angl. *inclusive terminology*) je v *Smernicah za rabo vključujoče terminologije v standardih ISO in IEC* (angl. *Guidance on the use of inclusive terminology in ISO and IEC documents*) definirana kot terminologija, ki je dojeta ali bo verjetno dojeta kot nepristranska in spoštljiva do vsakogar,

ne glede na starost, sposobnosti, spol, etnično pripadnost, vero ali katero koli drugo značilnost (IEC/ISO 2024: 7).

Tipov vključujoče terminologije je več. Vanjo gotovo spadajo tudi termini, ki nimajo stigmatizirajoče poimenovalne motivacije, tj. poimenovalne motivacije, ki bi lahko bila dojeta kot diskriminatorna, žaljiva ali kako drugače družbeno nesprejemljiva. V okviru vključujoče terminologije je zato aktualno spreminjanje terminov, ki so iz različnih razlogov postali neprimerni za označevanje oseb (npr. *Cigan – Rom*, *Eskim – Inuit*, *starostnik – starejši*). Atelšek idr. (2024: 222–224) so v prispevku, ki obravnava terminološke intervencije iz različnih razlogov, predstavili nekaj primerov nevključujočih terminov. Navedli so štiri termine s področja računalništva, ki so v kontekstu angleščine sporni, in sicer *whitelist* (slv. *beli seznam* ‘seznam dovoljenih elektronskih naslovov, naslovov internetnega protokola, domen ali aplikacij, ki ga odobri sistemski skrbnik in predstavlja ukrep za zagotavljanje kibernetske varnosti’)³ in *blacklist* (slv. *črni seznam* ‘seznam nedovoljenih elektronskih naslovov, naslovov internetnega protokola, domen ali aplikacij, ki ga odobri sistemski skrbnik in predstavlja ukrep za zagotavljanje kibernetske varnosti’) ter *master* (slv. *gospodar* ‘aktivna enota na vodilu, ki upravlja z njim in vodi prenos signalov po njem’) in *slave* (slv. *suženj* ‘pasivna enota na vodilu, ki ne upravlja z njim in ne vodi prenosa signalov po njem, ampak se odziva na zahteve gospodarja’). Kot primer spornega termina iz slovenskega prostora so navedli termin *žrtev* s področja nasilja nad ženskami in otroci, ki je neprimeren, ker označuje osebo, ki je pasivna in trpi, kar pa ne drži, saj ta oseba razvije izredno moč in iznajdljivost, da preživi. Kot primernejši poimenovanji sta izpostavljeni poimenovanji *preživela/preživeli* in *oseba z izkušnjo nasilja* (Horvat – Lešnik Mugnaioni – Plaz 2007: 17). Struktura *z izkušnjo nečesa* tudi sicer postaja rešitev za tvorjenje vključujočih terminov, pri čemer se povezuje z enim izmed pristopov za vzpostavitev vključujoče terminologije, in sicer z osebo poudarjajočo terminologijo (več o tem v razdelku 3.2), npr. *oseba z izkušnjo brezdomstva*, *oseba z izkušnjo travme*, *oseba z izkušnjo duševne motnje*.⁴

Kot primer uspešne terminološke intervencije, s katero so se usklajeno preimenovali vsi povezani pojmi, navajamo zamenjavo poimenovanja vede, ki se ukvarja z osebami s posebnimi potrebami, in sicer iz *defektologije* v *specialno in rehabilitacijsko pedagogiko*. Poleg vede sta se preimenovala tudi naziv *defektolog*,

3 Navedene definicije so iz *Računalniškega terminološkega slovarja*, ki nastaja na Oddelku za terminologijo Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. V slovenskem prostoru ti termini v splošnem niso dojeti kot sporni, kar gre pripisati temu, da so bili angleški termini zamenjani zaradi povezave z rasizmom, s katerim imamo v slovenskem okolju bistveno manj izkušenj kot v ameriškem.

4 Predlogi za bolj vključujoče termine pogosto kršijo temeljno terminološko načelo gospodarnosti, po katerem imajo krajši termini prednost pred daljšimi, npr. *brezdomec* – *oseba z izkušnjo brezdomstva*. Slabost te strukture je tudi, da lahko povzroči dvoumnost v smislu, ali gre za preteklo izkušnjo ali ne.

ki ga je nadomestil *specialni in rehabilitacijski pedagog*, in ime znanstvene revije. Ta se je najprej imenovala *Defektologica Slovenica* (izhajati je začela leta 1993), med letoma 2004 in 2014 se je imenovala *Defektologica Slovenica – Specialna in rehabilitacijska pedagogika*, nato pa samo še *Specialna in rehabilitacijska pedagogika*. Zamenjava je bila motivirana z odmikom od medicinskega modela, ki »definira motnjo kot osebni problem, ki je nastal zaradi bolezni, travme ali drugih vplivov na zdravje in potrebuje zdravniško oskrbo« (Vrhovski 2006: 109), v smer družbenega modela, ki »motnjo definira kot problem, ki ga je ustvarila družba« (Vrhovski 2006: 110). V primeru družbenega modela mora zato družba poskrbeti za vključitev posameznikov s posebnimi potrebami na vsa življenjska področja.

V nadaljevanju izpostavljamo tri tipe vključujoče terminologije, in sicer ženska poimenovanja poklicev, osebo poudarjajočo terminologijo ter identiteto poudarjajočo terminologijo.

3.1 Ženska poimenovanja poklicev

Prvi tip vključujoče terminologije so ženska poimenovanja poklicev, kar je še posebej pomembno v primerih, ko je za neki poklic obstajalo le moško poimenovanje. Eden od virov, v katerih lahko preverimo ženska poimenovanja poklicev, so tudi terminološki slovarji. Navajanje ženskih oblik v slovenskih terminoloških slovarjih sicer ni dosledno izpeljano (Trojar – Žagar Karer 2013: 460), novejša praksa na Oddelku za terminologijo Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pa je, da se ženske oblike dosledno navajajo. Oglejmo si primer s področja kamnarstva kot širši javnosti manj poznane stroke. *Kamnosek* je v *Kamnarskem terminološkem slovarju* definiran kot 'oseba, ki po danem načrtu ali lastni zasnovi izdela, vgradi, zaščiti in neguje izdelke iz naravnega kamna'. Če to delo opravlja oseba ženskega spola, je skladno z vključujočo terminologijo primerno, da se zanjo uporablja ženska oblika *kamnosekinja*. Slovar zato navaja tudi žensko poimenovanje.

Na področju zdravstva pri vključujoči terminologiji izstopajo nekateri termini za poklice in kvalifikacije zdravstvenih delavcev. Poleg *specialista* se je pri nazivih zdravnikov uveljavila *specialistka*, za večino specializacij pa poznamo tudi ženska poimenovanja (*kirurginja*, *anesteziologinja*, *ortopedinja*, *družinska zdravnica*, *alergologinja*). Nekoliko manj uveljavljena so le poimenovanja za posamezne specializacije, npr. *klinična genetičarka* in *klinična fiziologinja*, saj je tudi specialistov in specialistk teh področij malo.

Pri poimenovanjih poklicev je zanimiv tudi pregled zgodovine uporabe izrazov *medicinska sestra*⁵ in *medicinski tehnik*. Delitev iz leta 1997 je predvidevala,

5 Termin se je začel uporabljati, ker so za bolnike v preteklosti velikokrat skrbele redovnice, za katere se še danes uporablja poimenovanje *sestre*. Sčasoma se je termin *medicinska sestra* uveljavil in danes ne nakazuje več na povezanost z verskim redom. Po drugi strani termin *medicinski brat* nima zgodovinske osnove in ni ustaljen – verjetno ga zato nekateri obravnavajo kot slabšalnega.

da imata *zdravstveni tehnik* in *medicinska sestra* različno stopnjo izobrazbe, in sicer prvi srednjo stopnjo, druga višjo stopnjo. Drugačno, a prav tako spolno delitev poimenovanj poklicev predvideva razmejitev zdravstvene nege iz leta 2008. Za diplomirane zdravstvene delavce uporablja termine *diplomirana medicinska sestra* oz. *diplomirani medicinski zdravstvenik* in *višji zdravstveni tehnik* oz. *višja medicinska sestra* (za visokošolske programe). Tiste, ki so končali srednješolski strokovni program, poimenuje *tehnik zdravstvene nege/tehnica zdravstvene nege* ter *medicinska sestra/medicinski tehnik*. Podobno se poleg *babice* v dokumentu uporablja termin *babičar*. *Dokument o poklicnih kompetencah in aktivnostih izvajalcev v dejavnosti zdravstvene nege 2017–2019* sicer ločuje pare *bolničar – negovalec* in *bolničarka – negovalka* (srednješolska izobrazba brez strokovne mature), *tehnik zdravstvene nege – tehnica zdravstvene nege* (srednješolska izobrazba s strokovno maturo) ter *diplomirana medicinska sestra – diplomirani zdravstvenik* (dodiplomska izobrazba) (Ažman – Prestor 2021).

3.2 Osebo poudarjajoča terminologija

Drugi tip vključujoče terminologije je poimenovalni pristop, imenovan *osebo poudarjajoča terminologija* (angl. *person-first terminology*).⁶ Začetki prizadevanj za uveljavitev tega pristopa segajo v 70. leta 20. stoletja, ko je bila v Salemu (ZDA) organizirana prva konferenca gibanja *People First* na področju pravic invalidov. Nekoliko kasneje je bilo ustanovljeno gibanje *Ljudje z aidsom*, to poimenovanje pa naj bi zamenjalo poimenovanji *žrtve aidsa* in *bolniki z aidsom*. Gibanje⁷ je sprožilo prizadevanje za jezik, imenovan *osebo poudarjajoči jezik*, ki je bil v istem desetletju vključen tudi v pravna besedila, npr. različne zakone (Crocker – Smith 2019: 126–127).

Prizadevanja v okviru tega pristopa so aktualna zlasti pri poimenovanju fizičnih ali duševnih značilnosti oseb s posebnimi potrebami. Ta poimenovanja so tvorjena tako, da je na prvem mestu izraz *oseba*, ki mu sledi predložna zveza, v kateri je navedena motnja, ki jo ta oseba ima, npr. *oseba s slepoto*. Zagovorniki tega pristopa menijo, da poimenovanja, v katerih je beseda *oseba* pred besedo, ki označuje njeno motnjo, sporočajo, da je ta le del osebe. Osebe kot celote se tako ne enači z eno od njenih lastnosti, kar je vključevalno. Ta vrsta terminologije je zato včasih označena kot *pozitivna terminologija* (prim. Kavkler 2008: 42–43). Prispeva h gradnji pozitivne identitete posameznika oz. skupine, ki jo opredeljujejo zunanje značilnosti, npr. rasa, nacionalnost, spol, spolna usmerjenost ter posebne telesne ali duševne značilnosti. Tuji avtorji sicer opozarjajo, da se osebo poudarjajoča

⁶ Pojavlja se tudi različica *people-first terminology*.

⁷ V Denverskih načelih iz leta 1983 so zapisali: »Obsojamo poskuse, da bi nas označili za 'žrtve', kar implicira poraz, in le občasno smo 'pacienti', kar implicira pasivnost, nemoč in odvisnost od skrbi drugih. Smo 'Ljudje z aidsom'.« (Op. prevedli avtorji članka.)

terminologija v medicini večkrat uporablja v komercialnih in uradovnih državnih ustanovah, pri znanstvenem pisanju in pri kliničnem delu pa redkeje (Pham idr. 2021).

Na področju medicine je različica osebo poudarjajoče terminologije pristop, imenovan *bolnika poudarjajoča terminologija* (angl. *patient-first terminology*).⁸ Poimenovanja, nastala na podlagi tega pristopa, sestavljata izraz *bolnik* in predložna zveza, v kateri je običajno navedena bolezen, npr. *sladkorni bolnik* > *bolnik s sladkorno boleznijo*, *epileptik* > *bolnik z epilepsijo*, *hipertonik* > *bolnik z arterijsko hipertenzijo*. V medicini je to še posebej pomembno, saj naj bi se s pristopom, ki na ravni poimenovanj na prvo mesto postavi bolnika, izognili možnosti, da bolniku navidezno odvzamemo moč nad lastnim stanjem, obenem pa ga ne istovetimo z njegovo boleznijo. Zanimivo je, da se v SSKJ2 pojavljajo tudi poimenovanja s kvalifikatorjem *med.* (medicina), ki jih ne najdemo v *Slovenskem medicinskem slovarju*, saj v medicinski terminologiji niso ustaljena, poleg tega pa ne sledijo načelom vključujoče terminologije. Taka so npr. *gonoroik*, *tuberkulotik* in *rahitik* (bolje *bolnik z gonorejo*, *bolnik s tuberkulozo* in *bolnik z rahitisom*) (Tonin 2022b: 635).

3.3 Identiteto poudarjajoča terminologija

Tretji tip vključujoče terminologije je poimenovalni pristop, imenovan *identiteto poudarjajoča terminologija* (angl. *identity-first terminology*), ki se je pojavil kot odgovor na osebo poudarjajočo terminologijo. Njegovi zagovorniki, ki praviloma pripadajo skupnosti oseb s posebnimi potrebami (zlasti na področju avtizma in gluhosti), osebo poudarjajočo terminologijo zavračajo, saj menijo, da je posameznikova značilnost, za označevanje katere je potreben poseben poimenovalni pristop, razumljena kot nekaj negativnega. Zato zagovarjajo načelo, ki v ospredje postavi značilnost, ki je ključna sestavina posameznikove identitete (npr. *gluhi* in ne *oseba z gluhostjo*) (Writing Respectfully 2023).

4 VKLJUČUJOČA TERMINOLOGIJA V MEDICINI

V medicini se vključujoča terminologija največkrat obravnava v okviru *k bolniku usmerjene terminologije* (angl. *patient-centered terminology*, tudi *patient-oriented terminology*), ki spada na področje *k bolniku usmerjenega jezika* (angl. *patient-centered language*, tudi *patient-oriented language*). Temelj omenjenih pristopov je način sporazumevanja pri obravnavi bolnika, s katerim se poskušajo zdravstveni delavci čim bolj prilagoditi bolnikovemu biološkemu, psihološkemu in soci-

8 Angleškemu terminu *patient* lahko v slovenščini ustreza termin *bolnik* ali termin *pacient*. Razmerje med njima je predstavljeno v terminološkem odgovoru Varstvo pacientov (<https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/varstvo-pacientov>).

alnemu stanju, pri čemer upoštevajo bolnikovo korist, želje, vrednote ter načela spoštljivega in empatičnega sporazumevanja (Siouta – Olsson 2020: 1–2). Zdravnik pri obravnavi v ambulantni bolnika torej poimenuje tako, kot ta želi, oz. uporabi izraz, za katerega meni, da bo imel za bolnika največjo korist (kar je skladno z načelom k bolniku usmerjenega jezika), čeprav poimenovanje morda ni skladno z načelom vključujoče terminologije.

V nekaterih pogledih se zato načela k bolniku usmerjene terminologije lahko razlikujejo od načel vključujoče terminologije. Če namreč oseba pri obravnavi v ambulantni ne želi, da se jo nagovarja kot *osebo z gibalno oviranostjo* (kar bi bilo skladno z vključujočo terminologijo), ampak kot *invalida* ali kot *osebo z invalidnostjo*,⁹ se zdravnik temu seveda prilagodi (saj ima k bolniku usmerjena terminologija prednost). Obenem pa v besedilih, namenjenih širši strokovni ali nestrokovni javnosti, uporablja termin *oseba z gibalno oviranostjo*. Vključujočo terminologijo uporabi tudi ob prvem stiku z neznanim bolnikom. Tak pristop podpirajo tudi nekatere smernice za uporabo jezika v kliničnem okolju (Person-First and Destigmatizing Language 2022). Jezik med zdravnikom in bolnikom je vedno prilagojen posameznemu bolniku, zato zdravnik za bolnika praviloma uporablja tiste jezikovne izbire, za katere meni, da bodo najbolj koristne za bolnikovo stanje. K bolniku usmerjeno terminologijo torej uporablja predvsem pri stiku z znanim bolnikom, pri stiku z neznanim bolnikom in pri podajanju javnozdravstvenih informacij širši javnosti pa imajo večjo veljavo načela vključujoče terminologije.

4.1 Uveljavljanje vključujoče terminologije v medicini

Vključujoča terminologija se poskuša v strokovnem prostoru uveljaviti tudi s pomočjo terminoloških intervencij. Terminološka intervencija je pojav, ko se v rabi ustaljeni termin zamenja z novim, ki naj bi pojem iz različnih razlogov označeval primerneje. Za uspešno zamenjavo termina mora biti terminološka intervencija vsebinsko utemeljena in tudi pravočasna (Atelšek idr. 2024: 222).

4.1.1 Terminološke intervencije v medicini in mehanizmi za njihovo uveljavljanje

Predpogoj za uspešno uveljavitev novega termina namesto obstoječega je torej dobra vsebinska utemeljitev, pri čemer je smiselno upoštevati terminološka načela. Za uspešno uveljavitev novega termina mora dovolj veliko število strokovnjakov priznati upravičenost terminološke intervencije, novi termin pa začeti uporabljati pri svojem delu.¹⁰ Na področju medicine take terminološke spremembe največkrat sprožijo aktivne in pasivne jezikovne pobude družbenih ali strokovnih skupin prek smernic, klasifikacij in nomenklatur, ki jih te skupine ustvarjajo ali uporabljajo.

⁹ Več o dilemah v zvezi s terminom *invalid* v Kern – Žagar Karer 2019: 14–15.

¹⁰ Več o implicitnem, predvsem pa eksplicitnem terminološkem dogovoru v Tonin 2024: 367–369 in Žagar Karer 2018.

4.1.2 Aktivne jezikovne pobude

Kot aktivne jezikovne pobude razumemo terminološke spremembe, ki jih zdravniki zaradi ureditve zdravstvenega sistema, v katerem delajo, morajo sprejeti zaradi administrativnih zahtev. Velikokrat gre za spremembe na ravni nomenklatur in klasifikacij, ki jih zdravstveni sistemi uporabljajo za finančno vrednotenje storitev in vodenje statističnih podatkov. Taki termini se lahko sčasoma ustalijo tudi v strokovnih in znanstvenih besedilih, ker se jih zdravstveni delavci navadijo uporabljati pri svojem kliničnem delu.

Širjenje uporabe k bolniku usmerjene terminologije je vplivalo na več modernih zdravstvenih sistemov ter na smernice mednarodnih in nacionalnih organizacij. Primer tega je *Mednarodna klasifikacija bolezni in sorodnih zdravstvenih problemov za statistične namene* (MKB), ki jo objavlja Svetovna zdravstvena organizacija in je osnovni administrativni, ontološki in terminološki dokument, ki opredeljuje imena bolezni. Trenutno je pri nas veljavna 11. verzija 10. revizije avstralske modifikacije MKB (MKB-10), po svetu pa se že uporablja 11. revizija MKB (MKB-11). Ta bo v slovensko terminologijo verjetno prinesla nekatere spremembe. Tako je npr. v MKB-11 angleški termin *transsexualism* zamenjan s terminom *gender incongruence*, kar bo vplivalo tudi na zamenjavo slovenskega termina *transseksualizem*, namesto katerega se uveljavlja termin *spolna neskladnost* (Bedenk 2015: 36; Položaj transspolnih ljudi 2021: 28).

Primer spremembe, ki se je zgodila na ravni MKB, je tudi bolezen *mpox*. Za bolezen, ki jo povzroča virus opičjih koz, je bil namreč že ustaljen termin *opičje koze* (angl. *monkeypox*). Svetovna zdravstvena organizacija pa je avgusta 2022 ob ponovnem izbruhu objavila javni poziv za določitev novega, bolj nevtralnega poimenovanja te bolezni, saj naj bi prvotni termin spodbujal rasne stereotipe o afriški celini in s tem krepil stigmatizacijo, ki bi bolnike lahko odvrnila od iskanja medicinske pomoči. Kot odgovor na pobudo so prejeli več kot 200 predlogov. Čeprav je Svetovna zdravstvena organizacija državam članicam dopustila, da za svoje jezike termin izberejo same, je v 10. in 11. revizijo MKB vključila termin *mpox*, ob tem pa svetovala, naj tudi članice uporabljajo to poimenovanje (Ulaeto idr. 2023: 273–274). Za slovenščino sicer termin *mpox* jezikovnosistemske ni najustreznejši, saj se največkrat uporablja citatno – nekatere organizacije, npr. NIJZ, pa termin oblikoslovno že prilagajajo slovenščini (*mpox*, rod. *mpoxa*) (NIJZ 2024). Poleg tega je takšna izrazna podoba kratičnega termina (zapisovanje z malimi črkami) ob hkratni izgubi povezave z njegovo razvezavo največkrat povezana z determinologizacijo, s

katero se terminom širi pomensko polje, ko prehajajo v splošni jezik (Tonin 2022a: 213–214).¹¹

4.1.3 Pasivne jezikovne pobude

Pri pasivnih jezikovnih pobudah ne gre za uveljavljanje sistemskih jezikovnih sprememb, ki bi bile obvezujoče za vse uporabnike zdravstvenega sistema, ampak za ustvarjanje novega strokovnojezikovnega standarda prek neobvezujočih priporočil (npr. v obliki smernic), ki jim strokovnjaki pri svojem delu običajno sčasoma vseeno začnejo slediti.

Pasivne jezikovne pobude delimo na znotrajstrokovne in zunajstrokovne. Znotrajstrokovne pasivne jezikovne pobude sestavljajo priporočila v smernicah in usmeritve združenj ter spremembe tujih nomenklatur in klasifikacij, ki niso neposredno povezane z administrativnim delom v zdravstvenem sistemu, zato se jih strokovnjaki niso dolžni držati. Temelji medicine kot stroke so po vsem svetu enaki, zato se slovenski zdravniki po priporočilih mednarodnih združenj velikokrat ne ravnaajo le v zvezi s strokovnimi odločitvami, ampak tudi glede jezikovne rabe, čeprav so omenjena priporočila praviloma oblikovana za angleški jezik. Primer takih priporočil, ki predvidevajo tudi uporabo bolnika poudarjajoče terminologije, so priporočila Evropskega združenja za raziskovanje debelosti. Podobno se na podlagi terminološkega dogovora strokovnjakov v obliki smernic opušča termin *nealkoholna zamaščenost jeter*, ki ustreza angleškemu terminu *nonalcoholic fatty liver disease* (NAFLD). Strokovnjaki so se za terminološko intervencijo odločili na podlagi več različnih dejavnikov, med katerimi je bila tudi stigma prvotnega termina zaradi sestavin *alcoholic* (slv. *alkoholni*) in *fatty* (slv. *zamaščeni*). Nadomestil ga je angleški termin *metabolic dysfunction-associated steatotic liver disease* (MASLD). V slovenščini zanj še ni ustaljenega ustreznika, so pa na vprašanje, kateri slovenski termin bi to lahko bil, odgovarjali terminologi v Terminološki svetovalnici. V odgovoru so predlagali poimenovanje *presnovna maščobna jetrna bolezen*.¹² Čeprav je v MKB-11 še vedno prisoten angleški termin NAFLD, se pričakuje, da ga bo v naslednji nadomestil MASLD (Rinella – Sookoian 2023: 1–3).

11 Primer tega je npr. kratični termin COVID-19 (angl. *coronavirus disease 2019*), ki je bil široko uporabljan v splošnem jeziku, ob tem pa se je determinologiziral in s tem spremenil tudi na oblikovni ravni. Pojavil se je zapis z malimi črkami (*covid-19*), nato smo kratični termin črkovno prilagodili, izgubila pa se je številčna sestavina (*kovid*). Nazadnje smo termin tudi oblikoslovno prilagodili in ga začeli sklanjati (*kovid*, rod. *kovida*). Podobno se je dogajalo tudi z drugimi kratičnimi termini, ki so se determinologizirali, tak primer je npr. *aids*. Zapis z malimi črkami je lahko s strokovnojezikovnega vidika problematičen, saj je priporočeno, da se v slovenski medicinski terminologiji kratične termine zapisuje z velikimi črkami in se jih ne sklanja (Tonin 2022a: 213–214).

12 Odgovor je dostopen na povezavi <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/presnovna-mascobna-jetrna-bolezen>.

Kot zunajstrokovne pasivne jezikovne pobude pa razumemo tiste pobude za terminološke intervencije, ki se začnejo zunaj stroke. Najpomembnejšo vlogo v medicini imajo pri tem združenja bolnikov, zdravniki pa se včasih vseeno poskušajo ravnati tudi glede na pobude splošnih medijev ali aktivističnih skupin. Primer takih priporočil je izdalo Ameriško združenje za boj proti raku (American Cancer Society 2025). V teh priporočilih npr. zavračajo glagol *preboleti* in priporočajo uporabo glagola *preživeti* (torej *tisti, ki so preživeli raka* namesto *tisti, ki so preboleli raka*). S tem naj bi se zmanjšalo poudarjanje pasivnosti bolnika, poleg tega pa tudi namigovanje na to, da je bolnik žrtev.

Čeprav oblike jezikovnih pobud predstavljamo ločeno, so med seboj pogosto povezane. Najpogostejše npr. zunajstrokovna pobuda (združenje bolnikov) najprej doseže spremembo v terminologiji pri zdravniških združenjih, ki nato prek strokovnih smernic vplivajo na strokovno javnost.

4.2 Vzroki in razlogi za pobude za terminološke intervencije po načelih vključujoče terminologije – primer medicine

Kot omenjeno, lahko k pobudam za terminološke intervencije na področju medicine prispevajo tako aktivne kot pasivne jezikovne pobude. Razlogi zanje so različni, v nadaljevanju pa poskušamo osvetliti nekatere izmed njih. Razdelili smo jih v tri skupine, pri čemer je treba poudariti, da se pri večini primerov prepleta več različnih razlogov.

4.2.1 Tabu

Tabu¹³ je nekaj, kar je prepovedano ali omejeno s socialnimi in verskimi normami, zaradi česar se posamezniki v družbi tega pogosto izogibajo in pojma ne poimenujejo s pravim imenom. Odvisen je od družbenih norm ter se med posameznimi kulturami in v različnih časovnih obdobjih razlikuje (Jamet 2018: 2–5). Tabuji v zvezi z medicino in boleznimi so sicer prisotni že dolgo. V srednjem veku naj bi ljudje verjeli, da že samo poimenovanje bolezni lahko to prikliče nad posameznika, bolezni pa so bile obravnavane kot povračilo boga grešnikom (Jamet 2018: 9–10). Čeprav je danes naš odnos do zdravja in bolezni močno spremenjen, nekatere teme v družbi še vedno predstavljajo velik tabu.

Tabuji so močna gonilna sila za spremembe v jeziku in terminologiji, tudi medicinski. Tabu, povezan z boleznimi, je zelo močan, saj ga krepi več različnih stigem in strahov. Nekateri izmed njih so:

- strah pred smrtjo (rakave bolezni, samopoškodovanje, evtanazija in paliativna oskrba);

¹³ Termin *tabu* naj bi si James Cook, novoveški mornar (1728–1779), izposodil pri polinezijskem jeziku tongan na svojem tretjem potovanju okrog sveta. V tem jeziku naj bi pomenil 'prepovedano obnašanje' (Jamet 2018: 3).

- strah pred izgubo identitete (demenca, zasvojenost, duševne motnje, transplantacija);
- sram, povezan s telesnimi funkcijami in seksualnostjo (kozmetični plastični posegi, inkontinenca, porodna depresija, neplodnost in spolno prenosljive bolezni);
- strah, povezan z izgubo neodvisnosti (demenca, debelost, duševne motnje, invalidnost);
- strah, povezan z videzom (rakave bolezni, debelost, motnje hranjenja, nalezljive bolezni);
- strah pred nepoznanim (nalezljive bolezni, cepljenje).

Močnejši ko je tabu, večja je verjetnost, da bo vplival tudi na spremembe v jeziku, uporabniki jezika pa ga bodo poskušali skriti z različnimi evfemizmi – novimi in bolj nevtralnimi izrazi za obstoječi pojem. Velikokrat je tabu, ki je povezan s terminom (in pojmom, ki ga termin označuje), eden od razlogov za uveljavitev termina s področja vključujoče terminologije.

4.2.2 Determinologizacija in pridobitev negativne konotacije

Nekateri medicinski termini, ki so se determinologizirali, so v splošnem jeziku pridobili negativno konotacijo zaradi stigme pojma, ki ga termin poimenuje, v družbi. Nekateri so postali tako zaznamovani, da so se uporabljali celo kot zbadljivke in žaljivke. Ker so bili v družbi nesprejemljivi, je družbeni pritisk vodil do tega, da jih je tudi strokovna javnost opustila ali zamenjala, zavest o tem, da je šlo sprva za termine, pa je lahko že popolnoma izgubljena.

Proces je zelo produktiven pri terminih s področja psihiatrije. Primer tega je termin *mentalna retardiranost* (angl. *mental retardation*), ki so ga zamenjali z *intelektualno manjzmožnostjo* (angl. *intellectual disability*).¹⁴ Povod za zamenjavo je bila Rosa Marcellino, deklica s trisomijo 21, ki so jo otroci v šoli zmerjali z angl. žaljivko *retard*.¹⁵ Njena mama je začela s peticijo za spremembo terminologije v vseh uradnih dokumentih, leta 2010 pa je bil v ZDA na podlagi te aktivistične pobude sprejet Rosin zakon (angl. *Rosa's Law*), zaradi katerega so tudi iz vseh uradnih dokumentov odstranili termin *mental retardation* (Friedman 2016). Podobno lahko opazujemo tudi v slovenščini pri drugih prirojenih duševnih

14 V slovenščini se sicer največkrat uporablja termin *motnja v duševnem razvoju*, čeprav nekateri avtorji opozarjajo, da bi bilo termin treba prilagoditi mednarodni terminologiji.

15 Gre za termin, ki izhaja iz angleškega termina *retardation*, ki se je v medicinskih znanstvenih prispevkih pojavljal do konca 90. let 20. stoletja. Poleg njega se je v strokovnem jeziku uporabljal tudi angleški pridevnik *retarded* kot sestavina terminov (npr. angl. *retarded children*). Gre za termin, ki je zajemal celotni spekter motenj v duševnem razvoju. V nekaterih jezikih prevzeto različico termina še vedno uporabljajo, v hrvaški različici MKB-10 je tako naveden hrvaški termin *mentalna retardacija* (World Health Organization 2009).

motnjah, saj so termini za osebe s temi motnjami postali žaljivke (npr. *kreten*,¹⁶ *idiot*, *imbecil*),¹⁷ zato jih je stroka sčasoma popolnoma opustila in zamenjala z drugimi.

4.2.3 Termin stigmatizirajoče poudarja lastnost pojma

Pri nekaterih medicinskih terminih širša javnost (največkrat posamezne skupine, ki se jih termin tiče, npr. združenja bolnikov) meni, da ne izpostavljajo primeren vsebinskih poudarkov pojma. Izražajo namreč take lastnosti bolezni, da jo stigmatizirajo in z njo tudi bolnika. Eden takih primerov je npr. *nekontrolirana sladkorna bolezen* (angl. *uncontrolled diabetes mellitus*, tudi *neurejena sladkorna bolezen*). Termin vsebino pojma označuje neprimerno, ker sporoča, da so bolniki sami krivi, da je bolezen *nekontrolirana*, hkrati pa jih ne spodbuja, da bi se odločili za spremembo svojega zdravstvenega stanja. Termin je bil ob pobudi različnih združenj bolnikov in zdravnikov v angleški MKB-10 zamenjan s terminom *sladkorna bolezen s hiperglikemijo* (angl. *type 2 diabetes mellitus with hyperglycemia*) (Dickinson idr. 2017: 1792–1797).

Podoben primer predstavlja tudi termin *mongolizem*. John Langdon Down je v osemdesetih letih 19. stoletja opisal fenotip otrok z duševno motnjo. Od tega stanja je ločil *kretenizem*, take otroke pa poimenoval *mongoloidi*, saj naj bi imeli podobne obrazne značilnosti kot ljudje iz Mongolije. V 20. stoletju je bil termin še širše uporabljan, s pozivi več skupin strokovnjakov pa je bil opuščen, saj bolezen nima nobene povezave z Mongoli, zaradi česar je poimenovanje nakazovalo na etnično diskriminacijo. Zamenjala sta ga termina *Downov sindrom* in *trisomija 21* (Mégarbané idr. 2009: 611–612).

4.3 Smiselnost terminoloških intervencij na podlagi vključujoče terminologije

Zelo pomembno se zdi zavedanje, da bo sčasoma lahko tudi novi termin, ki ga uporabimo namesto prejšnjega, v splošnem jeziku pridobil negativno konotacijo, če bo v družbi še vedno vztrajala stigma glede pojma, ki ga označuje. Broyles

16 *Kretenizem* oz. *kretinizem* so včasih imenovali prirojeni ali zelo zgodaj pridobljeni *hipotiroidizem* (zmanjšano delovanje ščitnice) z ustreznimi telesnimi simptomi (pritlikavost, zabuhlost, testasta suha koža, zastoj spolnega razvoja) in umsko manjzmožnostjo, navadno hujše stopnje. Termin se ne uporablja več, nadomestil ga je *kongenitalni hipotiroidizem* – oboleli pa se skladno z bolnika poudarjajočo terminologijo imenuje *otrok s kongenitalnim hipotiroidizmom*.

17 V zgodnjih različicah različnih klasifikacij so se oblike motenj v duševnem razvoju delile predvsem glede na dosežen inteligenčni količnik (angl. *intelligence quotient*, IQ). Za najhujšo obliko (IQ < 20) so uporabljali angl. termin *idiot*, za hudo obliko (IQ približno med 20 in 50) angl. termin *imbecil*, za zmerno obliko (IQ med 50 in 70) pa angl. termin *moron* (Tass – Mehling 2018). Danes sicer slovenska MKB-10 za te pojme uporablja termine *globoka intelektualna manjzmožnost*, *zmerna intelektualna manjzmožnost* in *blaga intelektualna manjzmožnost*, v slovenski terminologiji pa se uveljavljajo tudi termini *globoka motnja v duševnem razvoju*, *zmerna motnja v duševnem razvoju* in *blaga motnja v duševnem razvoju*.

idr. (2014) opisujejo neprimerno rabo jezika na področju zlorabe substanc v reviji *Substance Abuse*, ki lahko negativno vpliva na to, kako družba dojema uporabo substanc in ljudi, ki jih to prizadene, ter kako ti posamezniki razmišljajo o sebi in svoji sposobnosti za spremembo. V članku pozivajo k uporabi osebo poudarjajoče terminologije in izogibanju negativnim stereotipom v jeziku. Ker naj bi bil termin *zloraba* (angl. *abuse*) med manj ustreznimi,¹⁸ so razmišljali o menjavi imena revije. Zanj se niso odločili, saj so menili, da bi se lahko tudi novo, trenutno bolj ustrezno ime, čez čas izkazalo kot neustrezno oz. zaznamovano – stroški in administrativne zahteve menjave imena revije pa so preveliki.

Po drugi strani so nekatere raziskave ugotovljale, da lahko uporaba drugačnega termina vpliva tudi na dožemanje zdravnikov. Raziskava J. F. Kellyja in C. M. Westerhoffa (2010) je pokazala, da so zdravniki bolj strogo ocenjevali odgovornost posameznika in pričakovano kazen pri osebah, ki so jih raziskovalci v besedilu označili kot *zlorabljalce substanc* (angl. *substance abusers*), kot pri tistih, ki so jih označili kot *osebe, ki imajo motnjo uživanja substanc* (angl. *having substance use disorder*). Učinek uporabe drugega termina je bil sicer majhen in sestavljen iz več spremenljivk, poleg tega uporaba drugega termina ni vplivala na mnenje o družbeni grožnji, ki naj bi jo ta oseba predstavljala, in na občutek o tem, ali je oseba z omenjeno motnjo žrtev, ki si zasluži zdravljenje.

Podobno raziskavo so med srednješolci izvedli tudi P. T. Fernandes idr. (2009). Dvema skupinama preiskovancev so razdelili vprašalnik, ki je ocenjeval raven stigme glede epilepsije (angl. *Stigma Scale of Epilepsy*, SSE). V prvi skupini so v vprašalniku uporabljali termin *epileptiki*, v drugi skupini pa termin *osebe z epilepsijo* – drugače se vprašalnika med seboj nista razlikovala. Ugotovili so, da so imeli srednješolci o teh posameznikih različno mnenje glede na to, ali je bil na njihovem vprašalniku uporabljan termin *epileptiki* ali termin *osebe z epilepsijo*. Srednješolci v prvi skupini so ocenili, da imajo *epileptiki* večje težave v šoli in pri iskanju zaposlitve ter so bolj zaznamovani v družbi, kot so to za *osebe z epilepsijo* ocenili srednješolci v drugi skupini. Avtorji zato zaključijo, da jezikovne izbire pomembno vplivajo na dožemanje določenega stanja in pripisovanje stigme. Raziskava je namreč potrdila, da termin *epileptik* vzbuja bolj negativno dožemanje in večjo stopnjo stigme kot termin *oseba z epilepsijo*.

Čeprav vključujoča terminologija spodbuja spoštovanje in nediskriminatornost, je ob poskusu terminološke intervencije, s katero naj bi se neki termin zamenjal z vključujočim terminom, treba oceniti, ali bi zamenjava lahko povzročila večjo poimenovalno zmedo. Če se npr. hkrati spremeni več poimenovanj bolezni,

18 Termini, kot sta *zloraba alkohola* in *zloraba drog*, naj bi izvirali iz verskih in moralnih prepričanj o vzrokih za hude težave z alkoholom in drogami. Krivdo naj bi pripisovali posameznikovim zavestnim odločitvam, obenem pa zanemarjali vpliv zasvojenosti, učinke droge in odgovornost tistih, ki imajo finančne koristi od večje prodaje in porabe drog.

ki zaradi načel vključujoče terminologije postanejo daljša in bolj opisna, se lahko zmanjša njihova natančnost in poveča možnost nesporazumov, kar ima lahko na področju medicine tudi usodne posledice. Zato je treba vsako terminološko intervencijo dobro premisliti in predlagati termine, ki bodo poleg tega, da bodo sledili načelom vključujoče terminologije, tudi funkcionalni.

5 ZAKLJUČEK

Vključujoča terminologija ni le jezikovni pojav, temveč kaže na širše družbene premike k enakosti, dostojanstvu in priznavanju raznolikosti posameznikov. V medicini, kjer jezik pomembno vpliva tudi na zdravstveno oskrbo, lahko jezikovna izbira potrjuje ali spodkopava zaupanje in spoštovanje med bolnikom in zdravnikom. Vključujoča terminologija namreč omogoča opolnomočenje posameznikov, saj presega le poimenovanje njihovih bolezni ali omejitev ter spodbuja spoštovanje, empatijo in pravičnost. Poznamo tri pogoste tipe vključujoče terminologije, in sicer ženska poimenovanja poklicev, osebo poudarjajočo terminologijo ter identiteto poudarjajočo terminologijo.

Vključujoča terminologija se v medicini uveljavlja prek različnih mehanizmov, pri čemer ločujemo aktivno in pasivno jezikovno pobudo – pri prvi strokovnjaki morajo uporabiti novi termin zaradi administrativnih ali drugih zahtev pri njihovem delu, pri drugi pa je uporaba novega termina le priporočilo, ki se sčasoma lahko uveljavi v strokovnem jeziku. Vzroke za terminološke intervencije s področja vključujoče terminologije lahko delimo na: tabu, determinologizacijo s pridobitvijo negativne konotacije in uporabo obstoječega termina, ki stigmatizirajoče poudarja lastnosti pojma.

Čeprav je raba vključujočega jezika zaželena, se moramo zavedati, da ustajena poimenovanja v terminologiji omogočajo nedvoumno sporazumevanje, zaradi česar morajo biti vse terminološke intervencije dobro premišljene. To velja tudi za intervencije za uveljavitev vključujočih terminov. Namen vključujoče terminologije je zmanjšati pristranskost, stereotipe in diskriminacijo, vendar lahko ob nespremenjenih družbenih razmerah tudi novi izraz sčasoma pridobi negativno konotacijo. Vključujočo terminologijo je tako treba razumeti kot stalen proces, močno odvisen od družbenih razmer, in ne kot fiksen nabor predpisanih terminov.

VIRI

- Kamnarski terminološki slovar** = *Kamnarski terminološki slovar*, ur. Tanja Fajfar – Mojca Žagar Karer, Ljubljana: Založba ZRC, 2022.
- Medicinski terminološki slovar** = *Medicinski terminološki slovar*, ur. Mateja Legan idr., Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, 2012.
- SSKJ2** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, 2014, www.fran.si.

LITERATURA

- American Cancer Society 2025** = *Inclusive language and writing guide* (2nd edition), American Cancer Society, 2025, https://www.cancer.org/content/dam/cancer-org/online-documents/en/pdf/flyers/health_equity_inclusive_language_writing_guide.pdf.
- Atelšek idr. 2024** = Simon Atelšek – Tanja Fajfar – Mateja Jemec Tomazin – Jera Sitar – Mojca Žagar Karer, Pobude za terminološke intervencije v Terminološki svetovalnici, *Jezikoslovni zapiski* 30.1 (2024), 219–235, DOI: <https://doi.org/10.3986/JZ.30.1.10>.
- Ažman – Prestor 2021** = Monika Ažman – Jože Prestor, Pregled nastajanja dokumentov o razmejčitvi dela izvajalcev v dejavnosti zdravstvene nege, v: *Poklicne kompetence in aktivnosti izvajalcev v dejavnosti zdravstvene nege z razlago*, ur. Monika Ažman – Jože Prestor, Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, 2021, 16–21.
- Bedenk 2015** = Alis Bedenk, Transseksualnost – utrjevanje ali preseganje binarnega spolnega sistema?, magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, 2015, http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska_dela_2/pdfs/mb22_bedenk-alis.pdf.
- Britannica** = Political correctness, v: *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/political-correctness>.
- Broyles idr. 2014** = Lauren M. Broyles – Ingrid A. Binswanger – Jennifer A. Jenkins – Deborah S. Finnell – Babalola Faseru – Alan Cavaola – Marianne Pugatch – Adam J. Gordon, Confronting inadvertent stigma and pejorative language in addiction scholarship: a recognition and response, *Substance Abuse* 35.3 (2014), 217–221, DOI: <https://doi.org/10.1080/08897077.2014.930372>.
- Crocker – Smith 2019** = Amy F. Crocker – Susan N. Smith, Person-first language: are we practicing what we preach?, *Journal of Multidisciplinary Healthcare* 12 (2019), 125–129, DOI: <https://doi.org/10.2147/JMDH.S140067>.
- Dickinson idr. 2017** = Jane K. Dickinson – Susan J. Guzman – Melinda D. Maryniuk – Catherine A. O'Brian – Jane K. Kadohiro – Richard A. Jackson – Nancy D'Hondt – Brenda Montgomery – Kelly L. Close – Martha M. Funnell, The use of language in diabetes care and education, *Diabetes Care* 40.12 (2017), 1790–1799, DOI: <https://doi.org/10.2337/dci17-0041>.
- Dobrovoljc – Stabej 2019** = Helena Dobrovoljc – Marko Stabej, Jezikovne izbire v slovenskih smernicah za spolno občutljivo rabo jezika, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 373–384, <https://srl.si/ojs/srl/article/view/2019-2-1-25>.
- Fernandes idr. 2009** = Paula T. Fernandes – Nelson F. De Barros – Li M. Li, Stop saying epileptic, *Epilepsia* 50.5 (2009), 1280–1283, DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1528-1167.2008.01899.x>.
- Friedman 2016** = Carli Friedman, Outdated language: use of 'mental retardation' in Medicaid HCBS waivers post-Rosa's Law, *Intellectual and Developmental Disabilities* 54.5 (2016), 342–353, DOI: <https://doi.org/10.1352/1934-9556-54.5.342>.
- Gorjanc 2004** = Vojko Gorjanc, Politična korektnost in slovarski opisi slovenščine – zgolj modna muha?, v: *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi* = 40. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, ur. Marko Stabej, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2004, 153–161.
- Horvat – Lešnik Mugnaioni – Plaz** = Dalida Horvat – Doroteja Lešnik Mugnaioni – Maja Plaz, *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik*, Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke, 2007.

- IEC/ISO 2024** = IEC/ISO – International Electrotechnical Commission / International Organization for Standardization, *Guidance on the use of inclusive terminology in ISO and IEC documents*, Geneva: ISO/IEC, 2024.
- Jamet 2018** = Denis Jamet, The neological functions of disease euphemisms in English and French: verbal hygiene or speech pathology?, *Lexis. Journal in English Lexicology* 12 (2018), DOI: <https://doi.org/10.4000/lexis.2397>.
- Johnson 2012** = Edward Johnson, Political Correctness, v: *Encyclopedia of Applied Ethics*, ur. Ruth Chadwick, London: Elsevier – Academic Press, 2012, 496–504, DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-373932-2.00287-8>.
- Kavkler 2008** = Marija Kavkler, Posebne vzgojno-izobraževalne potrebe, v: *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*, ur. Marija Kavkler idr., Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2008, 41–47.
- Kelly – Westerhoff 2010** = John F. Kelly – Cassandra M. Westerhoff, Does it matter how we refer to individuals with substance-related conditions? A randomized study of two commonly used terms, *The International Journal on Drug Policy* 21.3 (2010), 202–207, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2009.10.010>.
- Kern 2015** = Boris Kern, Politična korektnost v slovaropisju, v: *Škrabčevi dnevi 8: zbornik prispevkov s simpozija 2013*, ur. Danila Zuljan Kumar – Helena Dobrovoljc, Nova Gorica: Založba Univerze, 2015, 144–154.
- Kern – Vičar 2019** = Boris Kern – Branislava Vičar, Jezik in transspolne identitete, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 413–422, <https://srl.si/ojs/srl/article/view/2019-2-1-29>.
- Kern – Vičar 2024** = Boris Kern – Branislava Vičar, Spolno vključujoča raba jezika, *Alternator* 17 (2024), DOI: <https://doi.org/10.3986/alternator.2024.17>.
- Kern – Žagar Karer 2019** = Boris Kern – Mojca Žagar Karer, Posvet o terminologiji na področju invalidnosti, *Paraplegik* 156 (2019), 14–15, https://www.zveza-paraplegikov.si/sites/default/files/156MAR19_0.pdf.
- Ledinek 2019** = Nina Ledinek, Spol v slovenskih enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjih kot slovnicična in družbena kategorija, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 189–201, <https://srl.si/ojs/srl/article/view/2019-2-1-7>.
- Mégarbané idr. 2009** = André Mégarbané – Aimé Ravel – Clotilde Mircher – Franck Sturtz – Yann Grattau – Marie-Odile Rethoré – Jean-Maurice Delabar – William C. Mobley, The 50th anniversary of the discovery of trisomy 21: the past, present, and future of research and treatment of Down syndrome, *Genetics in Medicine* 11.9 (2009), 611–616, DOI: <https://doi.org/10.1097/GIM.0b013e3181b2e34c>.
- Michelizza 2021** = Mija Michelizza, Med tipičnim in stereotipnim: družbena občutljivost pri pripravi ilustrativnega gradiva v eSKJ, *Rasprave* 47.2 (2021), 631–653.
- NIJZ 2024** = *Informacije o mpxu (okužbi z virusom opičjih koz)*, NIJZ, 2024, <https://nijz.si/nalezljive-bolezni/informacije-o-mpxu-okuzbi-z-virusom-opicjih-koz/>.
- Person-First and Destigmatizing Language 2022** = National Institutes of Health (NIH), *Person-first and destigmatizing language*, 11. 8. 2022, <https://www.nih.gov/nih-style-guide/person-first-destigmatizing-language>.
- Pham idr. 2021** = Vivian Pham – Benjamin Greiner – Ryan Ottwell – Matt Vassar – Micah Hartwell, Cross-sectional analysis of patient-centered language use in journals publishing research focused on heart failure, *Journal of Patient-Centered Research and Reviews* 8.3 (2021), 248–254, DOI: <https://doi.org/10.17294/2330-0698.1821>.
- Položaj transspolnih ljudi 2021** = *Položaj transspolnih ljudi v postopkih medicinske potrditve spolne identitete in pravnega priznanja spola v Sloveniji: posebno poročilo Zagovornika načela enakosti* (2021), <https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2022/09/PP-Položaj-transspolnih-ljudi-v-postopkih-medicinske-potrditve-spolne-identitete-in-pravnega-priznanja-spola-v-Sloveniji.docx>.
- Prevel Katsanis 1994** = Lea Prevel Katsanis, The Ideology of Political Correctness and Its Effect on Brand Strategy, *Journal of Product & Brand Management* 3.2 (1994), 5–14, DOI: <https://doi.org/10.1108/10610429410061861>.

- Rinella – Sookoian 2023** = Mary E. Rinella – Silvia Sookoian, From NAFLD to MASLD: updated naming and diagnosis criteria for fatty liver disease, *Journal of Lipid Research* 65.1 (2023), 100485, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jlr.2023.100485>.
- Siouta – Olsson 2020** = Eleni Siouta – Ulf Olsson, Patient centeredness from a perspective of history of the present: a genealogical analysis, *Global Qualitative Nursing Research* 7 (2020), 2333393620950241, DOI: <https://doi.org/10.1177/2333393620950241>.
- Stabej 1997** = Marko Stabej, Seksizem kot jezikovno-politični problem, *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 33 (1997), 57–68.
- Šauperl idr. 2018** = Mojca Šauperl idr., *Smernice za spolno občutljivo rabo jezika*, Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2018.
- Tass – Mehling 2018** = Marc J. Tass – Margaret H. Mehling, Intellectual disability: historical changes in terminology, v: *The SAGE Encyclopedia of Intellectual and Developmental Disorders* 4, ur. Ellen Braaten, Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2018, 851–853, DOI: <https://doi.org/10.4135/9781483392271.n264>.
- Tonin 2022a** = Gašper Tonin, Kratični termini in priporočila za njihovo uporabo, *Jezik in slovstvo* 67.1–2 (2022), 209–221, DOI: 10.4312/jis.67.1-2.209-221.
- Tonin 2022b** = Gašper Tonin, Analiza znotraj medicine neustaljenega specializiranega izraza v splošno razlagalnem slovarju, *Slavistična revija* 70.4 (2022), 627–639, DOI: 10.57589/srl.v70i4.4087.
- Tonin 2024** = Gašper Tonin, Terminološki dogovor kot osnova za oblikovanje terminološke norme: primer klinične prehrane, v: *Predpis in norma v jeziku*, ur. Saška Štumberger, Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2024 (Obdobja 43), 367–372.
- Trojar – Žagar Karer 2013** = Mitja Trojar – Mojca Žagar Karer, Družbena občutljivost v terminoloških slovarjih, v: *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, ur. Andreja Žele, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013 (Obdobja 32), 457–463.
- Ulaeto idr. 2023** = David Ulaeto – Alexander Agafonov – Jennifer Burchfield – Lisa Carter – Christian Happi – Robert Jakob – Eva Krpelanova, New nomenclature for mpox (monkeypox) and monkeypox virus clades, *The Lancet Infectious Diseases* 23.3 (2023), 273–275, DOI: [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(23\)00055-5](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(23)00055-5).
- Vrhovski 2006** = Mojca Vrhovski, Koncept prenove dodiplomskega študijskega programa specialne in rehabilitacijske pedagogike = The Reform Concept of the Undergraduate Study Programme of Special Education and Rehabilitation, v: *Posodobitev pedagoških študijskih programov v mednarodnem kontekstu = Modernization of Study Programmes in Teachers' Education in an International Context*, ur. Pavel Zgaga, Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, 2006, 108–119.
- World Health Organization 2009** = World Health Organization, *International statistical classification of diseases and related health problems*, Geneva: World Health Organization, 2009, <https://iris.who.int/handle/10665/44081>.
- Writing respectfully 2023** = National Institutes of Health (NIH), *Writing respectfully: person-first and identity-first language*, 12. 4. 2023, <https://www.nih.gov/about-nih/what-we-do/science-health-public-trust/perspectives/writing-respectfully-person-first-identity-first-language>.
- Žagar Karer 2018** = Mojca Žagar Karer, Upoštevanje terminoloških načel v terminografski praksi, *Slavistična revija* 66.2 (2018), 235–249.
- Žagar – Milharčič Hladnik 1996** = Igor Ž. Žagar – Mirjam Milharčič Hladnik, Nekaj izhodiščnih prizadevanj za odpravo seksistične rabe jezika, v: *Spol: Ž*, Ljubljana: Studia Humanitatis, 1996, 163–177.

SUMMARY

Inclusive Terminology: The Case of Medical Terminology

As in general language use, there is a growing tendency in terminology to employ inclusive terminology that avoids stereotyping and discrimination and is based on recognizing diversity, respecting the individual, and following the principles of equality. It aims to treat all groups of people equally, regardless of their race, age, gender, abilities, social

status, and so on. This article defines various approaches to using inclusive terminology, providing examples from medical terminology. It devotes particular attention to three types: the feminization of professional titles, person-first terminology, and identity-first terminology. It also presents how these types have become established in medicine, where inclusive terminology often intersects with the principles of patient-centered language.

The article introduces two new concepts that describe mechanisms for the establishment of inclusive terminology in medicine: the active linguistic initiative and the passive linguistic initiative. In addition to these, it outlines possible motivations behind the initiatives for terminological interventions aimed at creating inclusive terms. It highlights three main drivers: taboo, determinologization accompanied by the acquisition of a negative connotation, and the use of a term that emphasizes a stigmatizing feature of the concept. The article also reflects on the rationale for terminological interventions based on inclusive terminology. Although these are desirable, it is to be expected that, with society still holding a negative attitude toward a concept, the newly introduced term may also acquire a negative connotation over time, eventually creating a need for yet another renaming. Therefore, any terminological intervention must be substantively justified and, for it to be successful, the new term must be accepted by the majority of experts in the field.